Raport cumulativ privind mersul dezbaterilor pe platforma MediaForum.md. Ține în presă!

Martie 2017 - Mai 2018

Informații generale

În intervalul martie 2017 - mai 2018 la compartimentul „Ține în presă!" s-au desfășurat 9 dezbateri adresate consumatorilor de media. Moderatorii au abordat, în general, teme axate pe percepțiile cititorilor/spectatorilor, testând reacția lor la conținutul jurnalistic. Fiecare temă a fost abordată ținând cont de realitate - dacă în societate se discuta fenomenul fake news, subiectul era abordat și pe platformă; dacă a devenit actuală tema sondajelor - ea a fost discutată și pe platformă . De asemenea, s-a încercat și observarea percepțiilor opiniei publice după intrarea în vigoare a prevederilor anti-propagandă.

Temele și mersul dezbaterilor

1. „Cum înțelegeți libertatea presei și în ce măsură e liberă presa noastră?". Dezbaterea a apărut în contextul Zilei libertății presei, sărbătorite în fiecare an la 3 mai. Moderatorul Vladislav Șaran a îndemnat consumatorii să răspundă la întrebarea: Cât de multă încredere aveți în mass-media autohtonă după o scară de la 1 la 10 ? „*În Moldova legătura dintre politică și presă devine atât de evidentă încât este greu de ascuns. Privești un post TV - ți se spune una, schimbi pe un altul - auzi exact invers. Mulți ajung la concluzia generală ca toată presa este afiliată politic și nici o sursă nu poate fi pe deplin de încredere. Să fie oare așa? În ce măsură poate exista presa liberă? Dacă există, de ce este important și cum putem să înțelegem acest lucru*?", a scris Vladislav Șaran în textul de deschidere a dezbaterii. El și-a propus să afle percepția libertății presei în rândurile cetățenilor simpli, dincolo de măsurările sociologice. Interesul dezbaterii a fost de a vedea cum îi afectează pe cetățeni lipsa de libertate a presei.

Practic toți cei 9 participanți la discuție au criticat presa că ar face mai mult anti-jurnalism. Totuși, unii au dat exemple de instituții media de încredere. „*Unele canale TV fac un fel de anti-jurnalism și strică imaginea presei în ansamblu. Ziarul de Gardă este, în opinia multora, un exemplu de presă corectă*", a notat un participant. Moderatorul i-a îndemnat pe

utilizatori să nu „*cadă în capcana că toată presa e cumpărată*”. Unii au enumerat mai multe exemple: „*Cred că în Moldova suntem acum la nota 4 (după încredere). Deăigur ca starea presei din Moldova este un element crucial în promovarea marii schimbări pe care o așteptăm. Printre posturile în care am încredere sunt: Radio Europa Liberă, Agora, IPN, Ziarul de Gardă, NewsMaker, parțial Jurnal-TV, Moldova 1 și Radio Moldova etc”*. Un alt utilizator a fost de părere că în condițiile sărăciei din Republica Moldova, oamenii nu mai au „cultura cititului” și că în spațiul mediatic autohton nu ar exista presă de încredere.

La final, moderatorul a concluzionat că presa liberă este condiționată de politic și de instituțiile de stat, atât în Republica Moldova, cât și în lume, și că acesta este un efect necondiționat al globalizării. „*Libertatea presei este percepută diferit, însă am observant în toate comentariile dezamăgirea în lipsa presei de calitate din Moldova*”, a notat Vlad Șaran.

Drept recomandări, moderatorul a notat că sunt necesare eforturi considerabile pentru restabilirea încrederii că în Moldova se poate face presă liberă și de calitate. „*Profesia de jurnalist are de suferit de pe urma acelor jurnaliști care își fac meseria necinstit*”, susține Vladislav Șaran. El a recomandat drept măsură necesară penalizarea instituțiilor media care strică imaginea în ansamblu a presei libere și corecte, dar a punctat că fără o susținere financiară considerabilă nu va fi posibilă fundamentarea încrederii într-o presă liberă.

2. **„De ce sunt periculoase știrile false?”. M**oderatorul a făcut o analiză a celor mai răsunătoare cazuri de știri false, apărute în special în timpul campaniei prezidențiale din Republica Moldova din anul 2016, inclusiv celebrul mit al migranților care vin să invadeze Moldova. El a atras atenția asupra faptului că știrile false sunt „cât se poate de reale”. Scopul dezbaterii a fost accentuarea pericolului știrilor false și de a vedea dacă oamenii percep care știri sunt adevărate și care nu. „*Dacă noi conștientizăm că știrile false doar intoxică percepția noastră asupra lumii, atunci logic ar fi ca aceste știri să fie interzise. Însă jurnaliștii care scriu falsuri niciodată nu vor recunoște că dezinformează oamenii! Astfel, putem conta doar pe un ochi sceptic care să nu creadă în tot ce vede*”, a scris Vladislav Șaran în textul de deschidere a dezbaterii.

Unii utilizatori au fost de acord că este nevoie de sancțiuni pentru producerea și difuzarea știrilor false, însă au menționat că este dificil de identificat o autoritate care ar face acest lucru pe toate platformele - TV, presă online și rețele de socializare. Un rol de jucat l-ar avea societatea civilă care poate „pescui” și denunța falsurile, dar minusul acesteia ar fi că nu deține pârghii de sancționare.

Pentru a demonstra că există și persoane care iau drept bune știrile false, unul dintre participanții la discuție, Marian Danu, a plasat în dezbatere un film de 2 minute, produs de BBC, al cărui mesaj era că s-a descoperit copacul care rodește paste. Chiar dacă era o glumă făcută de BBC, unii oameni au crezut și s-au interesat de unde pot fi procurați astfel de copaci. „*La întrebarea cum putem să ne protejăm de fake news, nimeni, indiferent de*

cât de media-sofisticat ar fi, nu poate fi sigur că nu a consumat știri false - la momentul de față sunt prea multe și prea diferite să le poți verifica sau chiar înțelege pe toate", a concluzionat Marian Danu. Un alt utilizatr a fost de părere că știrile false devin inofensive dacă nu sunt distribuite și răspândite. „*Din păcate, ele circulă la fel de liber precum curenții de aer. Trebuie să avem filtrele instalate și curățate pentru că odată o părere creată, devine foarte greu să ne-o mai schimbăm*", a notat utilizatorul.

La final, moderatorul a sintetizat opiniile exprimate și a concluzionat că știrile false sunt recunoscute de cei mai mulți dintre comentatori, iar legatura cu politicul este foarte strânsă și că una dintre soluții pentru știrile false este gândirea critică și o mai bună educație în școli și universități. Vladislav Șaran a recomandat identificarea unor soluții pentru penalizarea instituțiilor media care sunt ,,fabrici de știri false'' și a unor mecanisme de monitorizare a rețelelor de socializare, prin intermediul cărora sunt distribuite știrile false.

3. **„Pot jurnaliștii neonești să devine onești într-o bună zi?".** Moderatorul a încercat să abordeze o problemă sureroasă pentru presa din Republica Moldova - numărul tot mai mare de jurnaliști care acceptă să facă compromisuri cu valorile profesiei și se „vând" politicienilor. Astfel, deși au capacități profesionale suficiente, ei produc conținut manipulator și conform intereselor patronilor și nu interesului public, ceea ce face un deserviciu semnificativ populației. Vladislav Șaran și-a permis să observe, în textul dezbaterii, că în prezent „*s-au îmbunătățit condițiile de activitate pentru jurnalismul onest*". El a afirmat că, cel puțin la prima vedere, au apărut mult mai multe job-uri pentru jurnaliști, iar mass-media a devenit mult mai diversificată decât acum 10 ani: „*Aparent, jurnaliștii ar trebui să-și facă munca onest și cinstit, însă acest lucru nu se întâmplă. Dimpotrivă, jurnalismul are de suferit de pe urma „profesioniștilor" care acceptă să manipuleze opinia publică prin știri trunchiate sau false*".

Întrebările pe care le-a adresat publicului au fost axate în jurul ideii dacă acești jurnaliști, numiți de moderator „de buzunar'', ar mai fi în stare să se întoarcă la o presă de calitate și să facă jurnalism onest.

Unul dintre utilizatori, Marian Cepoi, a fost de părere că „*în spațiul public din Moldova unii reușesc să se spele destul de repede după ce au slujit cuiva, e cazul mai multor jurnaliști, dar și comentatori și politicieni*". Un altul, anume lectorul universitar Stela Cazacu, consideră că de fapt nu mai poate fi vorba despre o reabilitare reală a jurnaliștilor compromiși. În opinia sa, un jurnalist este onest de la bun început sau niciodată: „*Și apoi, cum poți avea încredere într-un jurnalist care ani la rînd publică falsuri și care apoi declară că spune adevărul, că este un jurnalist independent, chiar dacă într-un final el spune adevărul?*".

Concluzia principală trasă de moderator în urma analizei comentariilor este că munca unui jurnalist neonest este egală cu a spune minciuni, iar abordarea acestui subiect, direct și fără echivoc, atrage atenția internauților și respectiv generează dezbateri.

Vladislav Șaran a recomandat promovarea activă a jurnaliștilor onești și penalizarea, cel puțin morală, a celor neonești. În opinia sa, jurnaliștii care se bucură de credibilitate și își fac meseria onest ar trebui susținuți și din punct de vedere financiar, „nu doar prin aplauze și declarații de respect”.

4. **„Ce așteaptă consumatorul? Să citească în știri ce a văzut pe Facebook?”**. În condițiile în care tot mai mulți politicieni folosesc rețeaua Facebook ca să transmită mesaje politice, ocolind astfel confruntarea deschisă cu jurnaliștii și intrebările incomode, dar și având în vedere faptul că tot mai mulți jurnaliști fac știri din diverse postări pe Facebook, fără să verifice informațiile, adică fără să facă eforturi suplimentare, moderatoarea Nata Scobioală a încercat să afle opinia consumatorilor de presă față de astfel de comportamente. „*Astăzi rar moldovean care nu are un cont pe Facebook sau pe altă rețea de socializare. De ce ar citi seara știri care reproduc postările văzute deja pe parcursul zilei? Nu vreau să țin lecții presei, aș vrea doar să sondez opinia consumatorilor: cât de satisfăcuți sunteți de nivelul unei astfel de prese?*” a întrebat moderatoarea.

Dezbaterea a adunat puțini participanți. Unul dintre ei a apreciat drept excelent subiectul abordat și a fost de părere că jurnaliștii fac știri de pe Facebook deoarece „*banda știrilor trebuie cumva umflată*”, adică se pune accent pe cantitate și nu pe calitate. O altă utilizatoare a spus că ea se informează doar de pe Facebook, deoarece nu se află în țară și are încredere în prietenii care distribuie conținut jurnalistic pe Facebook.

5. „**Ce fel de presă vrem noi? Liberă? Oare doar atât?**”. Moderatorul Vitalie Vovc și-a propus să contrapună noțiunea de „libertatea cuvântului” celei de „libertatea minciunii”. În opinia sa, prima noțiune este, de multe ori, înțeleasă ca „se permite orice”. „*Dacă nu poți îngrădi libertatea exprimării (căci nu dă bine), înecă adevărul în minciună! Efectul obținut este și mai devastator…*”, a scris Vitalie Vovc, care a identificat câteva explicații pentru această situație: **profesionalismul şi echidistanța jurnaliştilor,** zonă în care ar exista serioase lacune; **independența instituțiilor mass-media,** unde „cine plătește – acela comandă muzica”; **calitatea consumatorului,** care ar cere mai mult produs gen „șocant” decât conținut jurnalistic de calitate; **accesul la şi disponibilitatea informației,** categorie la care gradul de transparență al factorilor de decizie face diferența.

Și la această dezbatere consumatorii nu au fost prea activi în a-și exprima opiniile. Victor Tabuci a scris, de exemplu, că existența unei prese libere este condiționată de anumiți factori: „*Presă liberă. Vreau și eu. Dar mai întâi de toate vreau o economie de piață, liberă de monopoluri și dictat. O justiție adevărat independentă. Uite doar în așa condiții poate exista și o presă liberă! Restul sunt doar speculații*”. Jurnalista Alina Radu a fost de părere că societatea este divizată în prezent, la fel ca și media și breasla jurnalistică în general: „*Chiar dacă unii vor presă de calitate și luptă din răsputeri pentru standarde, armata plătită politic nu își va complica viața după atâția ani de slujbă la instituții controlate. Ei vor ignora Media Forum, Consiliul de Presă, Codul de Etică. Până când patronii politici nu vor abdica*”.

6. **„Știrile politice: între ce vrea publicul și ce ofer patronul”**. Politologul Vladislav Șaran a decis să readucă în discuție subiectul jurnalismului politic și calitatea lui, întrucât știrile politice sunt, în opinia sa, una dintre cele mai solicitate categorii de produse media. Cu toate acestea, anume această categorie este afectată cel mai mult de interese și manipulare.

La discuție au participat 8 persoane. Nicolae Afanas, de exemplu, consideră că în condițiile Republicii Molodva, care e o țară mică, cu puține posturi TV și cu o infrastructura TV regională slab dezvoltată, doar posturile care au în spate susținerea financiară a bisnessului mare pot supraveți. În opinia sa, mediul de afaceri susține și partidele politice, iar în consecință marele busissnes dirijează procesul decizional politic și modelarea conștinței și percepției oamenilor prin intermediul presei. Participanți la discuție și-au exprimat îngrijorarea față de fenomenul știrilor false și promovarea ascunsă a unor instituții media care fabrică și distribuie aceste știri.

Moderatorul a recomandat popularizarea informației despre rolul finanțatorului unei instituții media și asigurarea unei mai mari transparențe în relația patron-jurnalist. Consumatorilor Vladislav Șaran le-a recomandat să depășească „zona de confort informațional” și să se informeze din mai multe surse, pentru a confrunta informațiile și argumentele. De asemenea, moderatorul a recomandat promovarea activă a gândirii critice în rândul populației tinere în mod special.

7. **„De ce mint sondajele sau manipularea manipulării”**. Analistul politic și economic Victor Ciobanu a realizat o analiză complexă a modului cum sunt realizate sondajele de opinie, a explicat ce reprezintă acest instrument sociologic de măsurare a percepțiilor, cum datele sondajelor pot fi interepretate manipulator. Moderatorul a venit cu exemple concrete, din practica recentă, de sondaje interpretate de către o televiziune în folosul unui partid. „*Sondajele mai și greșesc. Au greșit chiar și în SUA. Sondajele pot fi manipulate. La orice etapă. Ceea ce nu le face inutile. Sunt doar un instrument de cercetare, iar rezultatele – o bază pentru analiza ulterioară. Care se face de specialiști – sociologi și politologi. Ceilalți e bine să le ceară opinia specialiștilor și să nu interpreteze de capul lor ceea ce nu înțeleg. De manipulatori tac – ei nu au nevoie de sfaturi…*”, a scris Victor Ciobanu în textul dezbaterii.

În discuție s-au angajat 9 persoane, unele destul de cunoscute ca poziție civică. Valeriu Pașa, de exemplu, a fost de părere că anume calitatea și credibilitatea sondajlor se verifică cel mai bine la alegeri. Unele sondaje ar fi, în opinia sa, „adevărate mostre post-adevăr”, comandate și prezentate special ca să inducă oamenii în eroare și să îi manipuleze. Unul dintre utilizatori și-a scris opinia pe Facebook, fiind apoi inserată în dezbatere: „*Sondajele de opinie reprezintă: 1) un business foarte rentabil pentru unele "echipe" de golani de pe ambele maluri ale Prutului; 2) este un instrument eficient de manipulare a opiniei publice și de presiune asupra unor partide și persoane publice; 3) de fapt este un instrument de analiză obiectivă a stării lucrurilor și a evoluției părerilor*

intervievaților, dacă eșantionul este reprezentativ din mai multe puncte de vedere” - este opinia lui Grigore Ambrosi.

La final, moderatorul a reiterat că sondajele de opinie, realizate și prezentate fără bună credință, pot deveni adevărate instrumente de manipulare, în loc să fie instrumente de măsurare a percepțiilor opiniei publice.

El a recomandat presei, atunci când prezintă datele unor sondaje și intenționează să le interpreteze pe înțelesul oamenilor simpli, să se consulte cu specialiștii - sociologi, politologi - în încercarea de a livra publicului un produs cât mai corect.

8. „**Câtă încredere mai avem în presă?**”. Chiar dacă această temă - încrederea în presa autohtonă a mai fost abordată pe platforma MediaForum.md, s-a revenit la ea, pentru a testa percepțiile în dinamică ale consumatorilor. Moderatoarea Ana Racu a analizat datele sondajului de opinie Barometrul Opiniei Publice pentru anii 2016 și 2017 și a constatat o scădere a încrederii în presă cu 3 procente. Cu această ocazie, a întrebat consumatorii care ar fi factorii care erodează încrederea și ce ar trebui să facă jurnaliștii ca să restabilească această încredere.

Dezbaterea a adunat 17 comentarii. Cei mai mulți utilizatori consideră că jurnaliștii sunt primii responsabili pentru pierderea încrederii. „*Presa noastră nu e prea eficientă în propagandă și asta îi dă o șansă. Consumatorul nu e de vină. Consumatorul, cum vedem, are încredere în ceea cu ce il hrănește presa și deci papă ce îi dai. Dă-i produs adevarat! Îl va accepta pe bune*”, a comentat Alexandru Flenchea. Un jurnalist, Ernest Vardanean, s-a inclus în discuție și a afirmat că presă liberă practic nu există. „*Să nu avem însă iluzii - e foarte greu să găsești presă liberă oriunde în lume, chiar în țările occidentale. Respectiv, trebuie să ”lucrăm” cu ceea ce avem. Cazul Republicii Moldova la capitolul libertății presei lasă de dorit, dar nu este cel mai grav în spațiul ex-sovietic. Pe de altă parte, foarte mult depinde de înșiși ziariștii - este oarecare ”autocenzură” sau nu?*”, s-a întrebat Ernest Vardanean.

O opinie care face parte contrastantă cu celelalte arată că pe fundalul decredibilizării clasei politice jurnaliștii sunt priviți ca reprezentanți ai poporului în lupta cu „cei de sus”. „*Îndeosebi încrederea față de jurnaliști se datorează jurnaliștilor de investigație. Pe de altă parte, al doilea aspect, este acela că mulți jurnaliști au luat-o cam tare cu aroganța profesională, deseori călcând peste deontologia profesională (imixtiunea în viața personală în mod special)*”, a scris Veaceslav Gămurari.

Moderatoarea a notat, în final, că încrederea în presă nu este un element singular, fiind legat de percepția clasei politice și, în general, a realităților din țară. Ea a recomandat popularizarea valorilor presei independente, pentru ca publicul să poată distinge și înțelege în care presă anume poate avea încredere și pe care ar trebui s-o trateze cu circumspecție.

9. **„Prevederile antipropagandă au intrat în vigoare: impresii?”**. Dezbaterea a fost gândită să apară la câteva luni de la intrarea în vigoare a modificărilor la Codul Audiovizualului care interzic posturilor de radio și TV ce retransmit canale rusești să preia și jurnalele de știri și emisiunile informativ-analitice, presupuse a fi propagandistice. Scopul dezbaterii a fost să aflăm primele percepții ale consumatorilor după ce au fost eliminate aceste programe din grila de emisie. Moderatoarea a făcut o analiză a câtorva canale, urmărind, pe parcursul zilei, cu ce producții au înlocuit jurnalele și emisiunile. Concluzia a fost că în unele cazuri știrile au fost înlocuite cu știri locale, și ele propagandistice, doar că referitoare la actualitatea internă a Republicii Moldova, iar alte posturi au mărit volumul de filme rusești, care, la fel, conțin elemente de propagandă.

Utilizatorii care au comentat au fost de acord că aceasta este o măsură de luptă cu propaganda, dar nu reprezintă decât un element, care ar trebui complementat cu altele.

Moderatoarea a recomandat monitorizarea posturilor TV și de radio după intrarea în vigoare a modificărilor legislative, pentru a vedea dacă acestea respectă interdicțiile și pentru a analiza conținutul cu care au fost înlocuite programele propagandistice. De asemenea, ea notat drept necesară realizarea unor sondaje de opinie pentru a testa percepțiile consumatorului după aplicarea măsurilor anti-propagandă.

Concluzii și Recomandări

Principalele recomandări făcute de moderatori la rubrica „Țintește în presă!” sunt:

- Sunt necesare eforturi considerabile pentru restabilirea încrederii că în Moldova se poate face presă liberă și de calitate, întrucât profesia de jurnalist are de suferit de pe urma acelor jurnaliști care își fac meseria necinstit.
- Știrile false sunt recunoscute de cei mai mulți dintre utilizatorii platformei MediaForum.md, una dintre soluții pentru combaterea lor fiind gândirea critică și o mai bună educație în școli și universități.
- Este necesară identificarea unor soluții pentru penalizarea instituțiilor media care sunt ,,fabrici de știri false’’ și a unor mecanisme de monitorizare a rețelelor de socializare, prin intermediul cărora sunt distribuite știrile false.
- Este necesară promovarea activă a jurnaliștilor onești și penalizarea, cel puțin morală, a celor neonești. Ar fi bine ca jurnaliștii care se bucură de credibilitate și își fac meseria onest să fie susținuți, într-o anumită formă, și financiar.
- Popularizarea informației despre rolul finanțatorului unei instituții media și asigurarea unei mai mari transparențe în relația patron-jurnalist ar ajuta consumatorii de presă să înțeleagă mai bine procesele politice și să nu se lase manipulați de media.
- Consumatorii ar trebui să depășească „zona de confort informațional” și să se informeze din mai multe surse, pentru a confrunta informațiile și argumentele.
- Este necesară promovarea activă a gândirii critice în rândul populației tinere în mod special.

- Jurnaliștii ar trebui să cunoască faptul că prin intermediul sondajelor de opinie de multe ori se încearcă manipularea opiniei publice, în special în perioade electorale. De aceea reporterii, atunci când prezintă datele unor sondaje și intenționează să le interpreteze pe înțelesul oamenilor simpli, ar trebui să se consulte cu specialiștii - sociologi, politologi - sau chiar să le utilizeze părerea în știri, pentru a furniza publicului un produs cât mai corect.
- Este necesară popularizarea valorilor presei independente, pentru ca publicul să poată înțelege în care presă poate avea încredere și pe care ar trebui s-o trateze cu circumspecție.
- CCA ar trebui să monitorizeze posturile care retransmit programe străine pentru a vedea dacă ele respectă legislația anti-propagandă, dar și pentru a analiza conținutul care este difuzat în locul jurnalelor și emisiunilor propagandistice.
- Ar fi necesară realizarea unor sondaje de opinie pentru a observa percepțiile oamenilor după intrarea în vigoare a modificărilor la Codul Audiovizualului care prevăd excuderea din programele TV și radio a conținutului propagandistic.